

УДК 378:111.852:17.024.4

*О.М. Кутова, м. Київ***ЕСТЕТИЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ
ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

В умовах демократизації, духовно-інтелектуального відродження української нації, зростання культурно-просвітницької активності народу, гуманізації та гуманітаризації реформованої освіти, росту національної самосвідомості суспільства активізується проблема духовного збагачення, переосмислення естетичних цінностей особистості.

У вітчизняній педагогічній науці проблема формування естетичної культури особистості висвітлена в роботах Н. Бутенко, І. Зязюна, Т. Іванової, О. Рудницької, А. Семашко, В. Сластьоніна, Г. Шевченко. Естетичний вплив мистецтва на формування особистості досліджено Д. Антоновичем, Л. Виготським, Г. Костюком, О. Леонтьєвим, О. Отич, К. Платоновим, С. Рубінштейном, О. Рудницькою, Б. Юсовим та іншими. Таким чином, аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що протягом останніх років значно зріс інтерес до проблем духовно-естетичного розвитку педагогів, формування їх естетичних потреб.

Аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечностей між високим рівнем професійних знань, умінь, навичок викладачів і неспроможністю зацікавити студентів, викликати в них емоційне сприйняття матеріалу та залучити до участі в художньо-естетичній діяльності, створити доброзичливу атмосферу під час занять, надавати зразок для наслідування у високоморальної поведінки, керувати власним емоційним станом. Причиною багатьох проблем, що виникають у педагогічній взаємодії, є недостатній рівень сформованості власних естетичних потреб викладача. Підвищення ефективності роботи викладачів вимагає більш повного використання естетичних чинників, закладених у характеристиці їх особистості. У практиці педагогів недостатньо надається уваги естетичному підходу до навчання, яке, головним чином, зорієнтоване на засвоєння певного обсягу знань та вмінь студентів зі спеціальності. Формуванню естетичної культури не приділяється достатньої уваги, зокрема розширенню діапазону естетичних і художніх потреб, впровадженню національних елементів у спосіб життя особистості педагога.

Суттєву роль у педагогіці відіграють естетичні начала, які пронизують усе життя людини, її працю, побут, відносини з людським оточенням. Естетика впливає на людину різноманітно, різнобічно збагачує її духовний світ і удосконалює її діяльність. Вона сприяє формуванню творчих здібностей особи і зміцненню її моральних позицій. Водночас слід наголосити, що єдність естетичного й морального виховання, а також виховання громадянського і політичного, гармонія Істини, Добра й Краси є не лише очікуваним результатом, але й передумовою ефективного естетичного виховання. Справжньою основою умовою формування уявлень про прекрасне і потворне,

піднесене і низьке, трагічне і комічне, здатності відчувати й переживати естетичне в навколишньому світі є вільне громадянське мислення і поведінка особи. Саме естетика передує всім духовним аспектам формування людини, включаючи естетичне. Дух свободоловства, атмосфера демократизму, надання людині максимальної свободи вибору і самовиявлення, усвідомлення людиною своєї неповторної індивідуальності через самооцінку — усі ці чинники є визначальними в становленні і розвитку її естетичного досвіду [2, с. 11 – 12].

Отже, до естетичних чинників розвитку практичного досвіду викладача вищого педагогічного навчального закладу варто віднести мистецьку спрямованість навчально-виховного процесу, творчість, емоційність, красу людського спілкування викладача, гуманізацію та гуманітаризацію навчального процесу.

Розглянемо естетичні чинники, що впливають на розвиток практичного досвіду викладача. Вивчення проблеми показало необхідність дослідження, спрямованого на формування естетичного розвитку педагогів засобами мистецтва. Оскільки незаперечним є факт, що саме викладач може вплинути на здатність студента естетично сприймати та творити. Мистецтво у різних його проявах: образотворче, музичне, хореографічне, театральне, декоративно-ужиткове – найближче молодій людині. Воно здатне пробудити і частково реалізувати творчий потенціал його особистості. Ось чому викладач зобов'язаний мати якісну методичну підготовку з питань організації естетичного виховання і навчання, зокрема і засобами мистецтва, яке повсяк час оточує студента. Проте, як свідчить педагогічна практика, проблема формування естетичної культури педагогів засобами мистецтва потребує вивчення, тому що її наукове та практичне значення є незаперечними. Таким чином, застосування мистецтва педагогом у навчально – виховній діяльності є одним із естетичних чинників розвитку його практичного досвіду. Оскільки їх застосування “ реалізується, передусім, як саморозвиток, то провідними чинниками його здійснення є емоційно-почуттєві («хочу») та вольові («треба») якості. Саме вони зумовлюють усвідомлення педагогом необхідності саморозвитку, бажання до його здійснення та зусилля щодо реалізації цього бажання” [5, с. 78 - 79]. Й саме вони виступають естетичними чинниками розвитку практичного досвіду викладача вищого педагогічного навчального закладу.

Із застосуванням мистецтва викладачем тісно пов'язана його педагогічна творчість. Адже, зауважує І.А. Зязюн – «для художника творчість – «засіб для розрядки нервової енергії», бо в акті творчості здобувають виняткової напруги пізнавальні інтереси, що здійснюються об'єктивізацією, які ведуть до вирішення внутрішніх конфліктів і до розрядки ефективної напруги. Творчість – це задоволення сутнісних потреб людини, що базуються на позитивних емоціях та почуттях і кінцевим результатом апелюють до емоцій і почуттів передусім в акті художнього сприймання. Естетична дія завжди слугує для сприймаючої людини ситуацією, де її потреба знаходить можливість своєрідного задоволення [3, с. 394]. З огляду на це, розвиток творчих якостей сучасного педагога, який свідомо прагне до самореалізації у навчально-

виховній діяльності, вбачається особливо актуальним [4, с. 76] у процесі розвитку його практичного досвіду.

Розглядаючи емоційний чинник педагогічного досвіду ми маємо на увазі здатність викладача відповідно до своїх відчуттів і бажань розуміти ставлення особистості, що репрезентується в емоціях й керувати емоційною сферою. Викладач у роботі зі студентами має регулювати власні бажання, контролювати власні емоційні реакції, розуміти емоційні стани своїх вихованців. Ефективне регулювання власних емоцій співвідноситься з такими важливими для міжособистісної взаємодії здібностями, як співпереживання і відвертість [7, с. 241]. Таким чином, емоційний стан викладача відіграє важливу роль у формуванні його педагогічного досвіду.

Викладач буде сприйнятий студентами, коли він в змозі красиво і чітко донести до них навчальний матеріал, маючи глибокі фахові знання уміє точно передати їх своїм слухачам. Адже, слово в устах педагога є інструментом впливу на студентів. Це зброя, яка повинна спрямувати не лише на процес набуття знань, а перш за все на формування особистості студента, його індивідуальності, неповторності високої моральності. Слово педагога має бути тихим, спокійним, глибоко змістовним, правдивим, переконливим, красивим [8, с. 100]. Отже, викладач повинен пам'ятати, що він стане справжнім педагогом, набуде практичного досвіду лише при умові влучного володіння словом і втілення у його зміст почуття краси.

Оскільки, естетика – це наука про почуття людина, то важливо наголосити на поняттях гуманізації і гуманітаризації освіти. Адже в програмі “Освіта” зазначається, що “гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи” [1, с. 5] . Гуманітаризувати навчання педагог зможе, якщо він добре знатиме людську природу та розглядатиме процес навчання через суспільне буття і свідомість людини. Тому ці поняття є естетичними чинниками розвитку практичного досвіду педагога. Цілком справедливо зауважує В.В. Пилипчук, що “мистецтво збагачує форми навчання, сприяє оптимістичній соціалізації особистості, виявляє діалектику взаємозв'язків предметного знання через елементи естетичної й художньої свідомості, орієнтує на гуманістичні методологічні підвалини професійного знання; естетичний ідеал педагога-гуманіста має виступати естетичним зразком; предметний зміст стимулює “естетичну” гуманність, зокрема, феноменом краси, властивим кожному навчальному предмету чи курсу і сприяє можливості трансформації високого почуття на відношенні між людьми; гуманістична категорія емпатійного діалогу є необхідною умовою олюднення предметного знання мистецькими можливостями [6, с 233 – 234].

Отже, естетичні чинники розвитку практичного досвіду викладачів вищих педагогічних навчальних закладів сприятимуть якості краси педагогічної дії, що стимулюватимуть неперервне професійне зростання як студентів, так і самих викладачів цих закладів, а також зумовлюватимуть

усвідомлення ними себе не лише як фахівців певних предметів, що мають навчити студентів певної навчальної дисципліни й уміти сформувати їх духовний стан, розвинути високі почуття. Педагогам варто пам'ятати, що важливими в естетизації навчання і виховання є не лише дисципліни гуманітарного циклу, але й інші предмети. Таким чином, викладачі будуть для студентів педагогами-майстрами, які прагнуть стати для них учителями життя, залишать яскравий і незабутній слід у їхніх душах і зможуть показати шлях до особистісної самореалізації та фахового росту у будь-якій життєвій діяльності. Безперечно, головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогічних працівників, підвищенні їх загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їх ролі в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Зязюн І. А. Естетика і етика започатковують людську духовність / І.А. Зязюн // Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів : бібліогр. покажч. / [упоряд. Л. Н. Штома ; наук. консультант авт. вступ. ст. О. М. Отич ; наук.ред. І. А. Зязюн ; бібліогр. ред.Л. Н. Штома]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — С. 11 – 12.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Київ; Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
4. Коновець С.О. Формування особистісно-творчих якостей учителя образотворчого мистецтва / С.О. Коновець // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів VII пед.-мистец. читань пам'яті професора О.П. Рудницької / [за ред.. О.М. Отич]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 75 – 77.
5. Отич О.М. Естетичні та етичні засади педагогічної майстерності вчителя й викладача вищої школи. / О.М. Отич // Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів: бібліогр. покажч. / [упоряд. Л.Н. Штома; наук. консультант і авт. вступ. ст. О.М. Отич ; наук. ред. І. А. Зязюн ; бібліогр. ред. Л. Н. Штома]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – С. 76 – 80.
6. Пилипчук В.В. Методологічні засади гуманізації вищої освіти мистецьким компонентом / В.В. Пилипчук // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянск : БДПУ, 2011. – С. 228 – 234.
7. Челнокова М.С . Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх психологів / М.С Челнокова // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів VII пед.-мистец. читань пам'яті професора О.П. Рудницької / [за ред.. О.М. Отич]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 239 – 241.
8. Флегонтова Н.М. Слово як інструмент педагогічного впливу викладача

філолога вищих педагогічних навчальних закладів / Н.М. Флегонтова // Професійно-мистецька школа у системі національної освіти України: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 3 – 5 жов. 2012 р., с. Мала Білозірка Запорізької обл. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Малобілозерська естетична гімназія-інтернат «Дивосвіт». – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2012. – С. 100 – 101.